

حقوق تجارت ۲

درسنامه آموزشی

شرح درسنامه :

۱ شرکت های تجاری

۲ شرکت های هلدینگ و مادر تخصصی

۳ حسابرسی

الزامات حسابرسی شامل:

۴ بررسی واقعی و عینی دارایی های ثابت

۵ نحوی بکارگیری اطلاعات اسناد مالکیت « ثبتی »
درحسابرسی از شرکت ها

۶ به همراه ۱۳ نمونه از بندهای مرتبط با موارد « ثبتی »

مؤلفین:

دکتر امیر خواجه زاده

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان

احمد صفی خان

پژوهشگر دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان

انتشارات
اندیشه ارشد

نوشتن به خسرو پیاموختند

دلش را به دانش برافروختند

کتاب یار مہربان

هدیه ارزشمند و ماندگار

[illegible]

﴿وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾

این اثر اگر معرفتی باشد قابل، ارزش علمی و معنوی آن را تقدیم

می کنم به:

- ✓ سربازن، دلاوران، رزمندگان و همه قشرهای جامعه که از خاک وطن در جنگ ۸ ساله و ۱۲ روزه در مقابل دشمن دفاع کردند.
- ✓ با فروتنی و احترام به آستان آزاد اندیشان فرهیخته و داد ورز که فارغ از هر تعلق و تملق قلم را ابزار نگارش که تجلی اندیشه، تعهد و خدمت می دانند.
- ✓ سوران میدان عالمان بی تکلف «استادان و مدرسان» که در عرصه علم و قلم و در سکوتی آکنده از مهر و محبت و وقار در گذر از زمان به جامعه علمی کشور غنی می بخشند.

✓ تقدیم به جویندگان علم و دانش

و

✓ دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان

دکتر امیر خواجه زاده - احمد صفی خان

فهرست

دفتر اول	۹
❖ ۱- مبانی حقوق ثبت شرکت ها	۱۰
❖ ۲- شخصیت	۱۲
❖ ۳- انواع شرکت ها در حقوق ایران	۱۸
❖ ۴- ثبت اجباری شرکت ها	۲۴
❖ ۵- شرکت های سهامی	۲۴
❖ ۶- شرکت سهامی عام	۲۷
❖ ۷- تشکیل شرکت سهامی خاص	۴۴
❖ نمونه صورتجلسه مجمع عمومی عادی سالیانه	۴۸
❖ ۸- تغییر در سرمایه (افزایش یا کاهش سرمایه)	۶۷
❖ ۹- کاهش سرمایه	۷۰
❖ ۱۰- انحلال	۷۰
❖ ۱۰/۱- علل انحلال شرکت	۷۰
❖ ۱۰/۲- ثبت انحلال	۷۱
❖ ۱۱- تصفیه شرکت	۷۱
❖ ۱۲- شرکت با مسئولیت محدود	۷۸
دفتر دوم	۷۷
❖ ۱۳- شرکت تضامنی	۸۲
❖ ۱۴- شرکت مختلط غیرسهامی	۸۸
❖ ۱۵- شرکت مختلط سهامی	۹۱
دفتر سوم	۹۷
❖ ۱۷- شرکت های تجاری غیر ایرانی	۹۸

❖ ۱۸- شرکت چند ملیتی.....	۹۹
❖ ۱۹- شرکت های هلدینگ و مادر تخصصی	۹۹
❖ ۲۱- شرکت سرمایه گذاری در ایران.....	۱۱۱
❖ ۲۲- نقش هلدینگ ها در ادغام شرکت های فرعی.....	۱۱۲
❖ نمونه صورتجلسه ثبت ادغام چند شرکت.....	۱۱۶
❖ ۲۳- تعریف دارایی ها.....	۱۱۷
دفتر چهارم	۱۲۶
حسابرسی از شرکت های سهامی.....	۱۲۶
❖ ۲۴- حسابرسی	۱۲۷
❖ ۲۵- آشنایی با متولیان حسابرسی	۱۳۲
دفتر پنجم	۱۴۴
حسابرسی به روش ثبتی	۱۴۴
❖ ۲۶- ضرورت اثبات علمی اقلام مالی ارائه شده مدیران شرکت ها، توسط	۱۴۵
حسابرسان و بازرسان قانونی	۱۴۵
❖ ۲۷- «سیزده نمونه (۱۳) از بندهای مرتبط با موارد ثبتی در گزارش حسابرس مستقل» ۱۵۶	

کتاب حاضر مشتمل بر پنج دفتر است.

دفتر نخست

- ✓ ساختار حقوقی شرکت های مشمول لایحه قانونی اصلاح قانون تجارت (سهامی عام و خاص)

دفتر دوم

- ✓ ساختار حقوقی شرکت های مشمول قانون تجارت: (شرکت های با مسئولیت محدود، تضامنی، مختلط سهامی و غیر سهامی، نسبی و تعاونی)

دفتر سوم

- ✓ شرکت های هلدینگ، مادر تخصص، سرمایه گذاری، فرعی و اصلی

دفتر چهارم

حسابرسی شرکت ها

دفتر پنجم

- ✓ الزامات حسابرسی
- ✓ نحوی شناسایی دارایی های ثابت شرکت ها
- ✓ بررسی واقعی و عینی دارایی ها
- ✓ آشنایی با بخشی از حقوق کاربردی اسناد و املاک شامل اصطلاحات مهم ثبتی و موثر در حسابرسی
- ✓ بررسی ۱۳ نمونه از بندهای مرتبط با موارد ثبتی در گزارش حسابرس مستقل
- ✓ بررسی عملکرد حسابرسان
- (اشتباهات « مؤثر و غیر مؤثر » حسابرس در حسابرسی از شرکت ها)

پیشگفتار

دکتر علیرضا حسنی، استاد برجسته حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان می‌فرماید: «در هنگامه‌ای که تار و پود مناسبات بازرگانی زیر سایه‌ی تحولات شتابان اقتصاد جهانی و پیچیدگی‌های حقوقی روز افزون دگرگون می‌گردد، علم حقوق تجارت بیش از پیش، رسالتی خطیر و سترگ بردوش می‌کشد، رسالتی که نه تنها در حفظ تعادل منافع و صیانت از شفافیت اقتصادی تبلور می‌یابد، بلکه در بازآفرینی مستمر نهادهای حقوقی متناسب با واقعیت‌های نوین، معنا می‌گیرد. در این میان نیاز به پژوهش‌هایی ژرف، نظام‌مند و مبتنی بر تحلیل‌های چند لایه ضرورتی انکار ناپذیر است. پژوهش‌هایی که ضمن وفاداری به اصول بنیادین، جسارت عبور از کلیشه‌ها و جسارت نگرستن دوباره به ساختارهای تثبیت‌شده را نیز در خود داشته باشند.»

گروه شرکتها که پدیده جدید جهان تجارت هستند به دلیل مزایای متعدد با استقبال فراوان روبه‌رو شده‌اند. شرکت‌های تجاری نهادهایی هستند که با هدف انجام معاملات بازرگانی و کسب درآمد تشکیل می‌شوند. این شرکتها می‌توانند در زمینه‌های مختلفی همچون صنعتی، کشاورزی، دامپروری، بازرگانی و خدمات فعالیت نمایند و در قانون تجارت ایران شرکت‌های تجاری به شرکت‌هایی اطلاق می‌شود که برای انجام امور بازرگانی یا به منظور کسب سود از سرمایه‌ای معین تشکیل می‌شوند و طبق ماده ۲۰ قانون تجارت شرکت‌های تجاری به ۷ دسته تقسیم می‌شوند. «۱- شرکت‌های سهامی ۲- شرکت با مسئولیت محدود ۳- شرکت تضامنی ۴- شرکت مختلط سهامی ۵- شرکت مختلط غیر سهامی ۶- شرکت نسبی ۷- شرکت تعاونی تولید و مصرف.»

پدیده گروه شرکتی برای اولین بار با عطاء حق سهامداری به شرکت‌های تجاری توسط قانون گذار ایالت نیوجرسی در سال ۱۸۸۹ میلادی و متعاقب آن شکل‌گیری شرکت‌های مادر و هلدینگ ظهور کرد. عنوان گروه شرکتی به جز در موارد نادر تعریف قانونی نشده ولی از نظر حقوقدانانی که آن را مطالعه کرده‌اند عبارت است از: مجموعه‌ای از شرکت‌های دارای شخصیت حقوقی که تحت کنترل مشترک شرکت دیگر به عنوان شرکت مادر یا هلدینگ قرار دارند. امروزه شرکت‌های مختلفی در عرصه تجارت جهانی به وجود آمده‌اند که از لحاظ مفهومی و تعریفی با شرکت‌های مندرخ در ماده ۲۰ قانون تجارت متفاوت هستند.

در این کتاب سعی شده به بررسی مفهوم حقوقی شرکتها و همچنین ضرورت بکارگیری اطلاعات مالکیت ثبتی و نقش کلیدی و کاربردی حقوق ثبت اسناد و املاک در حسابرسی از شرکت‌های سهامی بپردازیم.

دفتر اول

ساختار حقوقی شرکت های
کلیات و مبانی حقوق ثبت شرکت ها
شرکت سهامی عام
شرکت سهامی سهامی خاص
مؤسسات

❖ ۱- مبانی حقوق ثبت شرکت ها^۱

در حقوق تحلیلی ثبت شرکت ها ، اصولی جهت ثبت رسمی شرکتها وجود دارد که شناخت آن موجب جهت دهی صحیح در آشنایی با این قوانین و مقررات خواهد گردید. مراجع ثبتی دارای صلاحیت و چگونگی ثبت و واژگان متعدد ثبتی موجب می شود شناخت دقیق تری صورت پذیرد. در خصوص شناسایی و شناخت قوانین در حوزه ثبت شرکت ها سه گروه عمده ارتباط مستقیم با ثبت شرکت ها و موسسات تجاری داشته است:

الف- قوانین مرتبط با ثبت اسناد و املاک

در تقسیم بندی قوانین و مقررات مرتبط با ثبت شرکت ها می توان به قوانین ثبت اسناد و املاک اشاره نمود. قانون ثبت اسناد و املاک در سال ۱۲۹۰ در ۱۳۹ ماده به تصویب رسید. در سال های ۱۳۰۶ و ۱۳۰۸ و در نهایت در مورخ ۱۳۱۰/۱۲/۲۶ کمیسیون قوانین ، قانون ثبت اسناد و املاک را در قالب دیگری به تصویب رساند... اولین قوانینی که به طور مستقیم و کامل به ثبت شرکت ها پرداخته است، قانون راجع به ثبت شرکت ها مصوب ۱۳۱۰/۳/۲ می باشد که ثبت انواع شرکتهای سهامی ، ضمانتی، مختلط و تعاونی و شرکتهای خارجی با تولیت اداره ثبت در آن در نظر گرفته شده بود.

همچنین در سال ۱۳۲۷ تصویب نامه ای راجع به وظایف اداره ثبت شرکت ها و مالکیت صنعتی به تصویب رسید که در ماده یک آن مقرر گردید: برای ثبت شرکتهای تجاری و اختراعات در تهران اداره ای به نام اداره ثبت شرکت ها و علائم تجاری و اختراعات که جز تشکیلات اداره کل ثبت است تشکیل می شود و دارای وظایف زیر خواهد بود:

- ۱- ثبت شرکت های داخلی و تشکیلات و موسساتی که برای مقاصد غیر تجاری از حوزه ی تهران تشکیل و تاسیس می شود.
- ۲- ثبت کلیه شرکت های خارجی
- ۳- ثبت علائم تجاری و صنعتی
- ۴- ثبت اختراع
- ۵- ثبت تجاری و ثبت اسم تجاری
- ۶- پلمب دفاتر تجاری حوزه ی تهران

۱- بهرام حسن زاده، حقوق تحلیلی ثبت شرکت ها ، چاپ سوم ۱۳۹۷، انتشارات جنگل، ص ۳۲

مطابق ماده نخست آیین نامه ثبت شرکت ها مصوب ۱۳۴۰ اداره ثبت شرکتها و علایم تجاری و اختراعات به اداره کل ثبت شرکت ها و مالکیت صنعتی تغییر نام داد. در مورخ ۱۳۸۶/۲/۲۴، اصلاحیه طرح آیین نامه ثبت شرکت ها ۱۳۴۰، در ماده یک آن بیان شده : اداره کل ثبت شرکت ها و مالکیت صنعتی وابسته به سازمان ثبت اسناد و املاک کشور از تاریخ ابلاغ این مصوبه به دو (اداره کل ثبت شرکت ها و موسسات تجاری) و (اداره کل مالکیت صنعتی) تبدیل شده است. مطابق این تغییرات اداره کل ثبت شرکت ها و موسسات غیر تجاری دارای وظایف زیر خواهد بود:

۱- ثبت شرکت های تجاری و موسسات غیرتجاری ایرانی حوزه تهران و تغییرات بعدی آن

۲- ثبت دفتر تجاری

۳- پلمب دفتر تجاری و غیر تجاری حوزه تهران

۴- ثبت شعبه یا نمایندگی شرکت های خارجی در ایران و تغییرات بعدی آن

۵- ثبت موسسات خارجی در ایران

۶- تعیین نام شرکت های خارجی و موسسات غیرتجاری در شرف ثبت سراسر کشور

ب- قانون و مقررات مربوط به حقوق تجارت

قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ / ۱۲ / ۱۳ از مواد ۱ تا ماده ۲۰ و از مواد ۹۴ تا ۶۰۰

لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت ۱۳۴۷ / ۱۲ / ۲۴ از مواد ۱ الی ۳۰۰

قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲ / ۱۰ / ۱۷

قانون اداره ی تصفیه ی امور ورشکستگی مصوب ۱۳۱۸ / ۴ / ۲۴

قانون صدور چک مصوب ۱۳۵۵ / ۴ / ۱۶

قانون چک تضمین شده مصوب ۱۳۳۷ / ۴ / ۲۲

ج- سایر قوانین موضوعی ثبت شرکت ها

از جمله قوانینی که تکالیف متعددی برای تاسیس و تغییرات انواع شرکت ها در نظر گرفته است می توان به قوانین مرتبط با بورس اوراق بهادار، شرکت های تعاونی، نظام پولی، بانکی و مالی و همچنین اصل ۴۴ قانون اساسی، قوانین بیمه و سایر مقررات اشاره نمود که الزامات و

شرایط خاصی برای موضوعات فعالیت و چگونگی ثبت نزد ادارات ثبت شرکت ها در نظر گرفته شده است.^۱

۱/۱- صلاحیت مراجع ثبت شرکت ها

- الف- اداره ثبت شرکت ها و موسسات تجاری
- ب- ثبت شرکت ها مطابق قوانین مناطق آزاد تجاری.
- ج- ثبت شرکت ها در مناطق ویژه اقتصادی توسط سازمان ثبت اسناد و املاک با قوانین مناطق آزاد کشوری.
- ح- ثبت شرکت ها در شهر فرودگاهی امام خمینی.

۱/۲- سایر مراجع ثبت کننده در قوانین مختلف

شرایط خاص اشخاص حقوقی ممکن است دستگاه متولی و نظارتی آن متفاوت باشد، به طور مثال می توان به وچموارد زیر اشاره کرد:

- ۱- شرکت های دولتی، متولی ثبت آن وزارتخانه یا هیات دولت می باشد.
- ۲- انواع احزاب و اتحادیه های صنفی بر طبق بند ۸ قانون فعالیت احزاب، جمعیت سیاسی و صنفی، انجمن اسلامی یا اقلیت های دینی شناخته شده، به وزارت کشور اختیار داده شده است.
- ۳- یکی دیگر از موارد صلاحیت ثبتی در نظر گرفته شده در ماده ۱۳۱ قانون کار می باشد، کلیه انجمن های صنفی و کانون های مربوط به کارگری و کارفرمایی در صلاحیت وزارت کار است.

❖ ۲- شخصیت

شخصیت از اصطلاحات علم حقوق است که به دو قسم است:

۱- اشخاص حقیقی

۲- اشخاص حقوقی

^۱ - همان منبع، بهرام حسن زاده

اشخاص حقیقی

اشخاص حقیقی (طبیعی) درحقیقت همان انسان‌ها هستند که با زنده شدن دارای حقوق می‌شوند و تا درقیدحیات هستند ازاین حقوق بهره‌مندند و به آن اهلیت هم گفته می‌شود. ماده ۹۵۶ قانون مدنی گویای همین موضوع است.

اشخاص حقوقی

در اجتماع برخی گروه‌ها، جمعیت‌ها و مؤسسات و سازمان‌ها مانند اشخاص طبیعی دارای شخصیت حقوقی اند یعنی دارای اموال و حقوق و تکالیفی هستند که به کلی از دارایی و حقوق و تکالیف افرادی که آنها را تشکیل داده‌اند جداست. اینان به نام و برای خود با افراد قراردادهایی منعقد می‌کنند و اعمال حقوقی انجام می‌دهند و یا برای دفاع از حقوق خود در دادگستری طرح دعوی می‌کنند و نیز ممکن است مسئولیت پیدا کنند.

۲/۱- انواع اشخاص حقوقی

شخصیت‌های حقوقی هم مانند انسانها متفاوتند، برخی برای تجارت و خدمات برای اشخاص خاص یا جامعه تشکیل می‌شوند و گروهی برای مقاصد غیر تجاری، از این رو علمای حقوق به چهار دسته از این اشخاص توجه بیشتری نموده‌اند که عبارتند از:

دسته اول

شرکت‌های تجاری

این شرکت‌ها را قانون شمارش کرده و به آن شخصیت حقوقی داده است. در ماده ۲۰ قانون تجارت ۷ نوع از این شرکت‌ها بیان شده است.

دسته دوم

تشکیلات و مؤسسات غیر تجاری

ماده ۵۸۴ قانون تجارت «تشکیلات و مؤسساتی که برای مقاصد غیر تجاری تاسیس شده یا بشوند از تاریخ ثبت در دفتر ثبت مخصوصی که وزارت عدلیه معین خواهد کرد شخصیت حقوقی پیدا می‌کنند. همچنین ماده ۵۸۷ همان قانون بیان دارد که مؤسسات و تشکیلات دولتی و بلدی (شهرداری‌ها) به محض ایجاد و بدون احتیاج به ثبت دارای شخصیت حقوقی می‌شوند.»

دسته سوم

مؤسسات و تشکیلات مردمی

مؤسسات، تشکیلات مردمی، احزاب سیاسی، ادبی و فرهنگی است که این مؤسسات درحقیقت مثل مؤسسات غیرتجاری هستند که البته اهداف آنها متفاوت است.

دسته چهارم

موقوفات

موقوفات براساس ماده ۳ قانون تشکیلات و اختیارات سازمان حج و اوقاف و امورخیریه، دارای شخصیت حقوقی می باشد و متولی یا سازمان، حسب مورد نماینده آن محسوب می شود.

۲/۲- شخصیت حقوقی شرکتها

شرکت سهامی دارای شخصیت حقوقی بوده و یک شخص حقوقی محسوب می شود و می تواند دارای کلیه حقوق و تکالیفی شود که قانون برای اشخاص قایل شده است، ماده ۵۸۸ قانون تجارت بیان دارد که شخص حقوقی می تواند دارای کلیه ی حقوق و تکالیفی شود که قانون برای افراد قایل است.

شرکت تجاری می تواند همانند یک تاجر حقیقی عمل کند و به همین دلیل ماده ۳ قانون تجارت کلیه معاملات شرکت تجاری را تجاری تلقی کرده است. بدیهی است که شرکت برای آن که بتواند معاملاتی را انجام دهد که تاجر حقیقی انجام می دهد باید همان ابزارها و وسایلی را داشته باشد که اشخاص حقیقی دارند. این ابزارها و وسایل هم متعددند و هم کم و بیش شناخته شده^۱ که عبارتند از:

«۱- اسم شرکت ۲- دارایی شرکت ۳- اهلیت شرکت ۴- اقامتگاه شرکت ۵- تابعیت. طبق ماده ۵۸۹ قانون تجارت تصمیمات شخص حقوقی به وسیله مقاماتی که به موجب قانون یا اساسنامه صلاحیت اتخاذ تصمیم دارند گرفته می شود.

۲/۳- پایان شخصیت حقوقی شرکتها

تفاوت اساسی انسان با شرکت تجاری در این است که انسان به محض فوت فاقد شخصیت (حقوق و تکالیف) می شود و اموال انسان به اشخاص دیگری (وراث) منتقل می شود، درحالی که

^۱ - دکتر ربیعا اسکینی، حقوق تجارت شرکت های تجاری جلد انتشارات سمت ص ۱۴۰۲، ۱۴۰۲

شرکت پس از انحلال شخصیت خود را از دست نمی‌دهد چون دارایی شرکت پس از انحلال به اشخاص دیگری منتقل نمی‌شود بلکه میان شرکا که مالک واقعی آن هستند تقسیم می‌گردد و از آنجا که لازم است دارایی شرکت در زمان تصفیه باقی باشد، شرکت باید دارای شخصیت حقوقی بماند. پس از تصفیه و تقسیم دارایی شرکت میان شرکا و غرما (بدهکاران) شخصیت حقوقی پایان می‌یابد.

۲/۴- اسم، اقامتگاه و تابعیت شخص حقوقی

شرکت مانند اشخاص حقیقی باید نامی داشته باشد تا به آن نام شناخته شوند. قانون تجارت ایران در مورد همه شرکتها مقرر کرده است که باید تحت نامی خاص تشکیل شود. هر شرکت تجاری به دلیل داشتن شخصیت حقوقی دارای اقامتگاهی است که مستقل از اقامتگاه شرکا است.

به موجب ماده ۵۹۰ قانون تجارت، اقامتگاه شخص حقوقی، محلی است که اداره‌ی اشخاص حقوقی در آن جا است و منظور از اداره‌ی شخص حقوقی محلی است که در آنجا نهادهای تصمیم‌گیرنده و اداره‌کننده‌ی شرکت انجام وظیفه می‌کنند. برابرماده ۱ قانون ثبت شرکتها، هرشرکتی که در ایران تشکیل شود و مرکز اصلی آن در ایران باشد شرکت ایرانی محسوب می‌گردد و ماده ۵۹۱ قانون تجارت مرتبط با تابعیت شرکت است.

۲/۵- تقسیم بندی اشخاص حقوقی

- الف- اشخاص حقوقی، حقوق عمومی
- ب- اشخاص حقوقی، حقوق خصوصی

• اشخاص حقوقی حقوق عمومی

ویژگی مهم اشخاص حقوقی حقوق عمومی آن است که از امتیازات قدرت عمومی برخوردارند. این گونه اشخاص به منظور و اهداف خاصی که در خدمات عمومی است تشکیل می‌شوند؛ مانند وزارتخانه‌ها، سازمانها و سایر تشکیلات دولتی، همان طور که گفته شد طبق ماده ۵۸۷ قانون تجارت؛ مؤسسات و تشکیلات دولت و بلدی به محض ایجاد و بدون احتیاج به ثبت، دارای شخصیت حقوقی می‌شوند بنابراین اشخاص حقوقی مربوط به حقوق عمومی به محض ایجاد، شخصیت حقوقی پیدا می‌کنند و نیازی به ثبت رسمی آنها نیست.

• اشخاص حقوقی، حقوق خصوصی

به موجب قانون اشخاص حقوقی، حقوق خصوصی و با رعایت مقررات ثبتی از قبیل ثبت شرکتها ی تجاری و آئین نامه ثبت انجمن ها و مؤسسات غیرتجاری به وجود می آیند پیدایش شخصیت نیازمند ثبت رسمی آن است و مدت فعالیت آنها تا تاریخ انحلال می باشد.